

Koks kapitalisme

Auteur(s):

Beus, J. de
Hoogleraar sociale ethiek, Rijksuniversiteit Groningen.

Verschenen in:

ESB, 83e jaargang, nr. 4167, pagina 687, 18 september 1998

Rubriek:

Prikkel

Trefwoord(en):

miljoenennota, overheidsfinanciën

Is er een alternatief voor enerzijds economisch conservatisme en anderzijds de verzorgingsstaat van wieg tot graf? Het eerste wordt geassocieerd met Anglo-Amerikaans laissez-faire, Reagan, Hayek en de geest van Colijn. Het tweede met Rijnlands-Scandinavische regie, Johnson, Keynes' macro-economie en de geest van Drees. Amerikaanse progressieven achter Clinton, zoals Robert Reich, en Europese sociaal-democraten als Blair, Jospin en Schröder betwisten elkaars aanspraak op vernieuwing. Wie bedenkt en beheert het beste regime dat economische rechtvaardigheid verbindt met concurrentievermogen in een tijdperk van wereldwijde transformatie?

Er zit heel wat gebakken lucht in de 'derde weg', het antwoord op deze vraag. Waarmee wijkt deze weg nu eigenlijk af van het neoliberale denken? Met een hoger onderwijsbudget, strenger mededingingsbeleid, intelligentere milieuzorg, meer humane beheersing van migratie of slechts met betere bedoelingen? Maar toch is dit debat van belang. Het gaat om niets minder dan het 'Europese maatschappijmodel' (Delors) binnen een monetaire unie. De Nederlandse bijdrage is uiteraard het poldermodel van werkloosheidsbestrijding op grond van consensus over inkomensmatiging, bezuinigingen en marktwerking. Maar er is reden om te twifelen aan de exporteerbaarheid van het poldermodel. Nederland veroverd een voorsprong op de buurlanden door nationale productiekosten te verlagen op manieren die deze staten niet kunnen of willen volgen.

Ik zou hier een andere reden naar voren willen halen. Het poldermodel gaat samen met toenemende ongelijkheid in de vermogensverdeling. Zeker, de bevoorrechte weelde neemt bij ons niet de extreme vormen aan als in het financiële kapitalisme van de Verenigde Staten. Bovendien groeit het aandeel van huishoudens in het totale aandelenbezit. Toch hebben onderzoekers als De Kam en Wilterdink aangetoond dat de Nederlandse vermogensverhoudingen in de laatste twee decennia nogal scheef gegroeid zijn, en wel mede door toedoen van overheidsbeleid in het teken van belastingconcurrentie. Het lijkt hier dus te gaan om een integraal onderdeel van het poldermodel, niet om een marginaal nevengevolg.

Grote vermogensongelijkheid is in vele opzichten een groot sociaal kwaad. Ze brengt plutocratie in de plaats van democratie. Ze gaat samen met voor de bedrijfsvoering disfunctionele inkomensverschillen en moreel verwerpelijke of willekeurige inkomensbestanddelen. Zij bevordert opportunistisch gedrag op wereldmarkten dat de nationale burgerzin, solidariteit en vaderlandsliefde ondermijnt (zoals huisvesting over de grens). Zij roept persoonlijke decadentie op alsmede een openlijke onderscheidingsdrang die onnederlands is. En zij verwekt de toorn van Jan Pen en Dik Wolfson, hoeders van het Tinbergiaanse legaat. Kortom, Kok kan het poldermodel niet zonder meer aanprijken als de derde weg. Hij moet met een argument komen over dit modeltekort.

Ik zie drie mogelijkheden. Ten eerste zou Kok kunnen beweren dat linkse partijen en coalities weinig tegen de macht van welgestelde staatsverlaters kunnen uitrichten. Er zit niets anders op dan concessies te doen aan beweeglijke vermogensbezitters, geduldig mee te werken aan Europese afstemming, en verder maar te wachten op een 'eerlijke' beurscrisis, die juist deze lieden treft. Dit is de zienswijze van staatssecretaris Vermeend. Maar voortgezette globalisering zal, aldus studies van Rodrik en Garrett, voeren naar protest van de eigenaren van onbeweeglijke productiefactoren. Ik leg de late campagne van de PvdA tegen doorgesloten managers-opties en dito aftrek van hypotheekrente uit als een begin van het einde van Vermeends gulheid.

Ten tweede zou Kok kunnen beweren dat de vermogensongelijkheid wordt goedge maakt door nivellerende maatregelen elders. Doeltreffende bestrijding van werkloosheid en indamming van armoede zonder werkende armen; preventie van reële loondaling en polarisatie tussen arbeidsinkomens; maar ook een grotere greep van de overheid op de voortbrenging van publieke goederen (zoals veiligheid), inperking van de eigendomsrechten van de rijken (medezeggenschap pensioengerechtigden, werknemerscommissaris) en spreiding van vermogen (eigen woningbezit, eigen onderneming). Het probleem voor Kok is dat de prestaties van de paarse coalitie hier tot dusverre gemengd zijn. Van een duidelijke inperking van macht van de nieuwe maximale koopkrachtigen op grond van nieuwe wetgeving (vennootschapsrecht) is geen sprake.

Zo resteert de derde mogelijkheid voor een geloofwaardige derde weg op zijn Nederlands. Sta niet toe dat Nederlandse multinationals fungeren als de Russische Gazprom. Maak werk van de talrijke suggesties van belastingeconomen als Cnossen. Toon het 'fair share' van de superrijkaard als keerzijde van de 'employability' van de flexibele werknemer. En riskeer een kabinetscrisis voor de grote belastingherziening, in de wetenschap dat een vertaling van het huidige regeerakkoord nog niet het baanbrekende compromis is waarnaar de Europese liberale en sociaal-democratische partijverbonden thans smachten.

Politiek schept recht dat rijkdom schept die verplichtingen schept. Ziedaar het traject voor Koks komende internationale marathon.

Thema: Miljoenennota 1999

H.A. Keuzenkamp, [Miljoenennota 1999](#)

J. de Beus, Koks kapitalisme>830687

Beleid en onderzoek: de Miljoenennota

C.N. Teulings, [Het dogma van een laag belastingtarief](#)

E.K.H. van Doorslaer, H.G. van der Burg en A.H.E. Koolman, [Rechtvaardige gezondheidszorg](#)

H. Oosterbeek, [De kwaliteit van het onderwijs](#)

J.W. Oosterwijk, [Rust en dynamiek](#)

Vakontwikkeling

A.R.G.J. Zwiers en H. van der Meer, [Koopkrachtplaatjes voor iedereen](#)

Monitor

R. van Opstal en P. Terra-Pilaar, [Koopkrachtgevolgen van het Regeerakkoord](#)

MEV 1999, [Knelpunten in de personeelsvoorziening](#)
